

kan·ker·lij·er

(de, m; kankerlijers)

¹(vulgair) rotzak

Wil je als Vlaming perfect inburgeren in Nederland? Dan kun je je aan *kankerlijer* wagen. Wel even je 'r' niet meer laten rollen in het midden en aan het einde van dit verfoeilijke woord. En alleen als je echt nooit meer op goede voet wilt staan met het slachtoffer.

scheldschade

Wie een verhitte voetbalfan de scheidsrechter "Kankerlijer, kankerlijer, kankerlijer!" hoort toebijten, weet meteen dat hij met een Nederlander te maken heeft. Schelden met dodelijke ziektes, dat gebeurt immers niet in Vlaanderen, uitsluitend in Nederland. Je wordt er geschoffeerd als 'lijer aan een of andere krankheid' of je krijgt een aandoening toegewenst. In dat laatste geval vult de Nederlander *Krijg de...* aan met een ernstige

ziekte naar keuze: recentere als *de kanker* en *de aids* of ziektes uit het verleden als de middeleeuwse *de pest*, *de tyfus* of *de tering*. Ben je het slachtoffer van een dodelijke ziekteverwensing, dan weet je in elk geval dat je een Nederlander echt heel erg pissig hebt gemaakt. Vlamingen bestraffen een vergrijp soms wel met een milde aandoening: *Krijg het vliegend schijt*, bijvoorbeeld.

Krijg iets ongebruikelijks!

krijg de rambam, krijg de vellen, krijg de waterpokken, krijg de wip, krijg de zemelen, krijg koperen hartkleppen en poets jezelf je hele leven de tering, krijg het gelaas, krijg de hubelcelubes, krijg jeuk op een plek waar je niet bij kan, krijg de hik

Laag-bij-de-gronds schelden

Al in de dertiende eeuw is het woord *kanker* in het Nederlands bekend. Sindsdien is het niet van vorm veranderd, wat een betrekkelijke zeldzaamheid is in de taalgeschiedenis van het Nederlands. *Kanker* werd geleend uit het Latijn, waar het als *cancer* in gebruik was. Dat woord kwam voor in het werk *De Medicina* van de Romein Celsus, die al dan niet een geneeskundige was. Celsus had op zijn beurt het woord vertaald van het Griekse *karkínos*, dat bedacht werd door iemand die wél zeker de medicijnkunde beoefende: Hippocrates. Die 'Vader der Heelmeesters' had het woord gebaseerd op het Griekse woord voor *krab*. Met hun harde kern en zachtere uitlopers hadden de gezwellen die Hippocrates bestudeerde qua vorm namelijk wel wat weg van deze bodemscharrelaar. Wanneer precies de focus van dat laag-bij-de-grondse beestje precies verschoof naar een laag-bij-de-gronds scheldwoord is niet duidelijk. In de loop van de twintigste eeuw doken ze plots op, de verwensing met *kanker* als eerste deel van de samenstelling: *kankerlijer*, *kankerhoer* en *kankerlul*, bijvoorbeeld, *kankerweer* als synoniem voor *kutweer*.

Een sterrenbeeld voor de moeite

Het woord *kanker* komt op nóg een manier voor in het Nederlands: als *cancer*, de Latijnse naam voor het sterrenbeeld Kreeft. Veel andere talen noemen dat sterrenbeeld Krab. Dat lijkt vreemd, want de twee dieren zijn anders, maar het Latijn en het Grieks gebruikten hetzelfde woord om over de twee dieren te spreken. Het Nederlands kon dus kiezen. In elk geval is de naam van dat sterrenbeeld in het Latijn afkomstig van dezelfde stam als de ziekte, al werd het in de astronomische betekenis in het Nederlands op een ander moment ontleend. Vraag blijft hoe dat sterrenbeeld aan die naam komt. Zoals met alle namen van de dierenriem is ook *Cancer* gebaseerd op een Griekse mythe, in dit geval die van de held Hercules en zijn twaalf onmenselijk zware werken. Een van die werken hield in dat Hercules de Hydra, een negenkoppige waterslang, moest verslaan. De held en het monster worstelden, en terwijl ze dat deden, beet een gigantische krab Hercules in zijn voet. Meer geërgerd dan bedreigd doodde de onvervaarde held de krab zonder enig probleem. Voor de (vergeefse) moeite beloonde de godin Hera, de eeuwige tegenstreefster van Hercules, de krab door hem als sterrenbeeld aan het firmament te plaatsen. Overigens werd ook de Hydra na haar onvermijdelijke dood een sterrenbeeld.

**“hij zit achter zijn computer, leest iets wat hem niet bevalt
en hij tikt heel snel een reactie die die dan het net op knalt
en buiten is de boze wereld, o zo angstaanjagend groot
en hij tikt met zijn twee vingers
krijg de tyfus val toch dood”**

- Youp van 't Hek, *Krijg de tyfus val toch dood* -

Tomeloze taboes

Als er minder onderzoek naar scheldwoorden en vloeken wordt gevoerd dan je zou verwachten, dan komt dat omdat zelfs taboes bestuderen al taboe kan zijn. Nochtans krijg je met de analyse van verwensingen een mooi inzicht in het waardestelsel van een bepaalde cultuur. Het bestaande onderzoek naar scheldwoorden in alle mogelijke talen van de wereld, wijst uit dat er globaal drie grote scheldtrends zijn: schelden in de familiale, religieuze of lichamelijke sfeer. Familie lijkt al met al nog steeds het wijdverspreidst als scheldcategorie. Dus als je iemand echt wilt raken, dan kun je het beste iemands moeder of zus beledigen. Daarmee heb je gemiddeld genomen de beste kans om de poppen aan het dansen te krijgen. Die lichtgeraaktheid – raak je mijn familie, dan raak je mij – laat mooi zien dat familie in grote delen van de wereld nog steeds een essentiële rol speelt.

Alvast één taal gaat in tegen die heersende scheldtrends. In het Nederlands komen namelijk ook scheldwoorden als *kankerlijer* of *teringwijf* en ziekteverwensingen als *Krijg de tyfus* voor. Tenminste: in het Nederlands dat in Nederland gesproken wordt. In Belgisch-Nederlands komen ze niet voor, tenzij om Nederlanders te imiteren. Hoe het komt dat Nederlands-Nederlands als een van de weinige talen ter wereld net dat stapje verder gaat in het schelden? Dat weten onderzoekers jammer genoeg niet zeker. Er zijn wel hypothesen: het zou uit het Jiddisch zijn ontleend, wat een van de weinige andere talen is waar wel met ziektes wordt gescholden. Of het kan een reactie op de ontkerkelijking zijn geweest, waardoor religieuze vloeken aan impact hadden ingeboet en de aandacht verschoof van religieus naar lichamelijk onheil. Maar het zou ook juist een religieuze uitwas kunnen zijn: ziektes werden gezien als straf van God, en dat was erg. Het zijn mooie theorieën allemaal, maar ze geven helaas geen antwoord op de vraag waarom het in Nederland wel gebeurde en elders niet.

“Krijg toch allemaal de klere!”

De meeste ziektes zijn nog aardig herkenbaar in de verwensingen. Maar één ziekte lijkt behoorlijk onherkenbaar verminkt: de cholera. Die ziekte vinden we nu nog terug als *klere* of *kolere*, onder andere in het door Danny de Munk onsterfelijk gemaakte ‘Ik voel me zo verdomd alleen’ (“Krijg toch allemaal de klere”). Tenminste... komt *klere* wel van *cholera*? Misschien. Want het kan ook afstammen van het Franse woord *colère*. Dat lijkt een stuk logischer: meteen mét de juiste k-klank aan het begin én met de klemtoon op de juiste lettergreep.

